

לִיקוּטֵי אָבוֹת

על מסכת אבות (ו)

מלוקט כלשונו מספרי רבותינו הקדושים זי"ע

מאיזביצא ראדזין

~ פרק שישי (ברייתא "קנין תורה") ~

**רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׂמְחָה, זוֹכֵה לְדַבְרִים
הַרְבֵּה..** [משנה א]

"דֶּרֶךְ עֵצֶל כְּמוֹשֶׁת חֶדְק, וְאַרְחַ יִשְׂרָיִם סְלֵלָה" [משלי טו, יט]. "מדרש אגדה, דרכו של עֵשׂו כְּקוֹץ זֶה שֶׁהוּא נִסְבֵּךְ בְּגִזַּת צֹמֵר, אִם תִּיטְלוּ מִכָּאן הוּא מִתְעַרֵּה מִכָּאן – כִּי אֵין אָדָם יִכּוֹל לְצַאֵת יָדָיִד עֲלִילוֹתָיו בְּלֹא מִמּוֹן" [רש"י]. אִבֵּל הַקֶּב"ה אֵינּוּ כֵן, אֵלֹא 'אַרְחַ יִשְׂרָיִם סְלֵלָה' כְּבוֹשָׁה לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל". [מדרש תנחומא, תשא]

אִמֹר אֲמוּרֵי זְצִלְלָה"ה [מי השלוח], שֶׁהֶעֱנִיךְ הוּא, כִּי כָל הַמִּידוֹת אִם עוֹשִׂים אוֹתָן בְּלֵי דַעַת דְּבָרֵי תּוֹרָה, הֵמָּה בְּשִׁבְרָה וּגְלוּת. [וזהו:] "דֶּרֶךְ עֵצֶל" הוּא כְּשֶׁאָדָם מוֹנֵעַ אֶת עֲצֻמוֹ מִמַּעֲשִׂים רַעִים, וְלֹא מִחֲמַת אֶהְבַּת הַשֵּׁי"ת רַק עוֹשֶׂה כְּעֵצֶל מִחֲמַת שְׂמִינִן שְׂבַעֲוֹלָם הַזֶּה לֹא יִצְלַחוּ דְּבָרִים כְּאַלְהָה, אוֹ מִטַּעַם אַחֵר – זֶה הַדֶּרֶךְ הוּא "כְּמוֹשֶׁת חֶדְק". כִּי מִי שֶׁמַּחֲשֵׁב שֶׁלֹּא לְשִׂמְחָה, כְּשֶׁמוֹשֵׁךְ עֲצֻמוֹ מִלֵּאֵל אַחַד, הוּא נוֹפֵל לֵלֵאֵל אַחֵר... וְאִם הָאָדָם מוֹשֵׁךְ עֲצֻמוֹ מִמִּידַת כַּעַס שֶׁלֹּא לְשִׂמְחָה, וְלוֹקַח לוֹ מִידַת הַרְחֻמְנוּת וַיַּחֲזִיק בּוֹזֵה הַמִּידָה לְעוֹלָם, יִהְיֶה מִרְחָם גַּם עַל אֲכֹזְרֵי.. וְכֵן אִם יִצֵּא וַיִּשְׁבֵּר מִידַת הַתְּאוּוָה, אִם הוּא מִבְּלֵי דַעַת תּוֹרָה, יִבּוֹא לִידֵי מִידַת כַּעַס. לְכֵן הוּא 'כְּמוֹשֶׁת חֶדְק', שֶׁיִּמְשִׁיךְ אֶת עֲצֻמוֹ מִזּוֹ הַמִּידָה וַיִּסְבֵּךְ בְּמִידָה אַחֵרָת. כִּי הֵלֵב אֵינּוּ יִכּוֹל לְהִיּוֹת פְּנוּי אֶף לְרַגַע אַחַת, כִּי לְעוֹלָם יִצְרָךְ לְסִיגוֹף וְעִבּוּדָה, וְקוֹדֵם שִׁסִּיר דְּבַר אַחַד מִלִּבּוֹ, יִבּוֹא לְלִיבּוֹ דְּבַר אַחֵר שֶׁאֵינּוּ הַגּוֹן..

וְאַרְחַ יִשְׂרָיִם סְלֵלָה"ה וְכְבוֹשָׁה לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל – [היינו] מִי שֶׁעוֹשֶׂה לְשִׂמְחָה שְׂפוּנָה מִכָּל דְּבַר מִחֲמַת אֶהְבַּת הַשֵּׁי"ת, זֶה הַדֶּרֶךְ הוּא מִסִּילָה וְסִלּוֹל לְטוֹב, כִּי כְּאִשֶׁר

יסיר מליבו איזה דבר רע, יישאר בליבו אהבת השי"ת ותיכף כשמושך עצמו מן הלאו יכנוס בו דברי תורה כמו שכתוב [משלי יט] "ועצת ה' היא תקום", [כי] מי שיש לא 'עצת ה' יש לו תיכף תקומה, שהשם יתברך שולח לו תיכף דברי תורה במקומו ודעת איך להתנהג.. וזהו 'אַרְחַ יְשָׁרִים סְלוּלָה'.

[בית יעקב, פרשת בא, מז]

*

כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמָּה, זוֹכֵה לְדַבְרֵים הַרְבֵּה..

"לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה" [פסחים דף נ ע"ב]

הנה אף בעוסקים 'שלא לשמה' נמצא חילוקים מאחד לחברו. כי כמו שנמצא אחד שלומד תורה על מנת שייקרא רב, וזה דעת היותר שפל. ויש נכבד ממנו שלומד לפי שרואה שחברו עומד במצב היותר שלם ממנו, לכן ירצה להיות שלם גם כן, וזה נקרא 'קנאת סופרים'. ומכל מקום, אין זה שלימות.

והנה בעולם הזה נראה, מי שלומד ללמוד וללמד ולעשות כדי שיהיה בן עולם הבא – זה נראה לשלם האמת. אכן נגד השם יתברך גם זה אינו בתכלית הבריור, כי כל ענייני עולם הבא שיצטיירו בעולם הזה אינם רק על פי גבול תפיסת האדם, וזהו גם כן אצל השי"ת כ'לא לשמה'.

אכן השי"ת יש לו 'סדר', איך יגיע היותר קטן במדרגות אל תכלית השלימות כמו שהוא למעלה. ולדעת האדם נפלאה היא הדבר הזה, כמו שפלא בעיני כל איך יוכל להתערב החיים שהוא חלק אלוקי ויתערב בגשם ובחומר. אכן השי"ת [הוא] כל יכול, ולו יתברך יש סדר בכל דבר. וכמו שגוף בריאת האדם אנו רואים בחוש – כן אצל השם יתברך הסדר מן 'שלא לשמה' עד 'לשמה'.

[בית יעקב הכולל, חג הפסח]

"לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה" [פסחים נ:]

העניין בזה, כי השי"ת הציב בעולם הזה סדר הנהגה מדה במידה, שאם יעשה אדם פעולה מבוררת בבהירות לשם שמים, אזי ישפיע לו השי"ת עוד יותר שיוכל לכוון לשם שמים. ואם האדם מצדו יאכוף אוזנו ודעתו להשם יתברך

לקיים דברי תורה, אז ייתן לו השי"ת דברי תורה עמוקים עוד יותר וכמו שאמרו [יומא לח:]: הבא להיטהר מסייעין אותנו, ובתנחומא [ויקרא ו'] 'לא ישמח אדם על מצווה שבאה לידו, אלא על מצוות הרבה שעתידות לבוא לידו'. אכן אם האדם לא יקים את דברי התורה, אז פוסק השם יתברך מלתן לו עוד.

ולזה פליאה נשגבה, אחרי שהאדם בתחילת כל פעולה עושה לגרמיה [=לעצמו] וכמו שאמרו [פסחים סח:]: 'מעיקרא כי עביד איניש, אדעתא דנפשיה קא עביד' [=מלכתחילה אדם עושה על דעת עצמו] ואי אפשר שיהיה 'לשמה' רק 'מתוך שלא לשמה בא לשמה', והלוא אין השם יתברך נותן דברי תורה לאדם חנם, רק אם יתפלל לשמה בכוונה וצועק מעומק ליבו הושיעה ה' מאין יבוא עזרי, אז פונה השי"ת אליו ועונה לו, ומהתחלה מהיכן יזכה ויגיע שיוכל להתפלל לשמה ובכוונה? ומוכרחים אנו לומר, שהשם יתברך עושה מ'שלא לשמה' 'לשמה'; וזה נפלא ונעלם מדעת האדם להבין, מהיכן נצמח באדם ראשית התפילה בכוונה? כי האדם מצדו רואה רק התפילה שמתפלל להשם יתברך ועונה לו בה, אבל ראשית התפילה נעלם ממנו.

מוכח מזה, שבאמת אף ראשית התפילה הוא רק ממה שהשפיע השי"ת.. כי רק מצד תפיסת האדם נעלם זאת.. היינו, שהשם יתברך מזמין לפני' תפלה שהוא 'לשמה', ורק מצד תפיסת אדם נעלם זאת באין מבין מה [=בתפלתו] 'לשמה' ומה 'שלא לשמה'. אבל באמת, זו התפילה נשפע בלב האדם מהשם יתברך שמעורר צעקה בליבו, ונענה לו בה. כי כמו שזאת נראה ברור שהישועה והענייה הוא מהשם יתברך, כן הצעקה והתפילה על זה הוא גם כן רק מהשם יתברך.. ורק שהשם יתברך כי רבים רחמיו, מעלים זה האור מעיני האדם בכדי לתן לאדם מקום להתגדר בו, שידמה שקנה האור על ידי פעולותיו ויגיע כפיו [=וזהו 'שלא לשמה', אשר לבסוף מתברר בו בחינת ה'לשמה'].

[בית יעקב, פרשת תזריע, עניין ג]

וּמְקַבְּלֵי דֵין מִן דֵין, וְאִמְרֵי קְדִישׁ בְּשָׁמַיָּה מְרוּמָא עֲלָאָה, קְדִישׁ עַל אֲרַעָא עוֹבֵד גְּבוּרְתִּיהָ [תרגום יונתן, על הכתוב בישעיהו ו' קדוש קדוש קדוש ה' צבקות, מלא כל הארץ כבודו].

'קדיש על ארעא עובד גבורתיה' מורה, שהשם יתברך מרומם מכל כוחות הבריאה, ועם כל זה 'קדיש על ארעא עובד גבורתיה', היינו מי שיש לו הבנה רואה בעין שכלו ש'מלא כל הארץ כבודו' ואף על ארעא עובד גבורתיה, שאין דבר נעשה אף בעולם הזה בלתי השי"ת.

וכמו שאמרו [נזיר כג:] 'לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה, שמתוך
שלא לשמה בא לשמה'. מוכח מזה, שאף בשעת עסקו שלא לשמה, היה
בהנהגתו והשגחת השי"ת, שהרי זה מסייע לו שיזכה לעסוק 'לשמה'. ורק
שעומק רצון השי"ת הוא, שזה האדם יתפלל כמה תפלות שלא לשמה ולא
יהיה נענה עליהם, ואחר זה יתפלל תפלה אחת וייענה מיד.

[בית יעקב הכולל, פרשת משפטים]

"לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא
לשמה בא לשמה".

זה תימה ופלא, כי דברי התורה שאדם עוסק בהם להנאתו שהוא 'שלא
לשמה', האיך יתעורר על ידי זה רצון השם יתברך שישפיע בליבו דברי תורה
מבוררים? מזה מוכח, שאף מה שנדמה שהוא 'שלא לשמה', מתברר שבשורש
נפש ישראל כוונתו 'לשמה' – רק שצריך להתברר [=במעשי אדם ומחשבותיו].

[בית יעקב, פרשת תזריע אות ט]

*

..וְנִהְיֶינָּךְ מִמֶּנּוּ עֵצָה וְתוֹשִׁיָּה בִּינָה וְגִבּוֹרָה, שְׁנֵאמַר [משלי ח, יד] 'לִי
עֵצָה וְתוֹשִׁיָּה, אֲנִי בִּינָה לִי גִבּוֹרָה'.

'לִי עֵצָה' היינו, שעל ידי שהאדם מסיר נגיעה מאתו, ויכניס עצמו בעול תורה,
יבואו לו עצות מדברי תורה איך להתנהג בכל ענייניו, ואיך לכלכל כל דבריו.
'תוֹשִׁיָּה' הוא שהאדם יכיר עומק כל דבר, אף שנראה כסתום. כמאמר
הגמרא (סנהדרין כ"ו ב): 'תוֹשִׁיָּה' [כינוי לתורה], דברים של תוהו שהעולם
מושתת עליהם'. כמו ששאל טורנוסרופוס את רבי עקיבא: 'זִמָּה יוֹם מִיּוֹמִים?'
[שם ס"ה ב', ועל יום השבת שָׁאֵלוּ כֵן] – משמע שאין תחת מערכת הזמנים שום
הבדל בין שבת לשאר ימים. ועל ידי דברי תורה, יוכל להכיר ההפרש.

'אֲנִי בִּינָה' היינו, שבדברי תורה ימצא כל העמקות עד-אין-סוף. ומכל מקום
'לִי גִבּוֹרָה' [לשון צמצום], שדברי תורה יכולים לצמצם ולהיכנס אף בלב קטן
שבקטנים המְשַׁחֵר אותם.

[בית יעקב הכולל, פרשת וישב]